mukhtasari

minority rights group international

Fidia Hatimaye: Haki ya Ardhi kwa Ogiek wa Kenya

Lara Domínguez na Aydan Figaroa

Jamii ya Ogiek wakitoka Mahakama ya Afrika kwa furaha baada ya maamuzi inayowapendelea. *Sifa: Ogiek Peoples' Development Program*.

Shukran

Waandishi wangependa kutambua ukakamavu na uvumilivu wa watu wa Ogiek wa msitu wa Mau, ambao uvumilivu wao katika hali ngumu umesababisha matokeo mema katika kesi hii. Pia wangependa kutambua utetezi thabiti ambao "Ogiek People's Development Program" umefanya kwa niaba ya Ogiek kwa miongo kadhaa, bila utetezi na ufuatilizi wao ushindi huu haungewezekana.

Waandishi pia wangependa kutambua ufadhili ambao wamepokea kutoka kwa familia ya Bernstein kama wapokeaji wa Ufadhili kutoka kwa shirika la Robert L. Bernstein katika Haki za Kibinadamu za Kimataifa, ambao ulifanikisha uwasilishaji wa malalamishi katika kesi.

Kundi la Minority Rights Group International lingependa kutambua usaidizi lililopokea kutoka kwa Umoja wa Ulaya na "Irish Aid" kusaidia kufadhili kesi hii.

Waandish

Lara Domínguez ni Afisa wa kisheria katika Minority Rights Group International, kundi mojawapo wa Walalamikaji Halisi katika kesi iliyopo mbele ya Tume ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu. Amewakilisha Ogiek kama mshauri mwenza na Lucy Claridge tangu Disemba 2019.

Aydan Figaroa ni Mshirika wa Kisheria katika Minority Rights Group International na amefanya kazi katika kundi la wanasheria wanaowakilisha Ogiek katika kesi yao.

Minority Rights Group International

Minority Rights Group International (MRG) ni shirika lisilo la kiserikali (NGO) Linalofanya kazi ili kulinda haki za walio wachache kikabila, kidini au kilugha pamoja na watu wa kiasili duniani kote na kukuza ushirikiano na maelewano kati ya jamii. Shughuli za MRG zinalenga utetezi wa kimataifa, mafunzo, uchapishaji na uhamasishaji. MRG huongozwa na mahitaji yanayoashiriwa na washirika wetu wa kimataifa na mashirika yanayowakilisha walio wachache na watu wa kiasili.

MRG inafanya kazi na zaidi ya mashirika 150 katika takriban nchi 50. Baraza letu linaloongoza, ambalo hukutana mara mbili kwa mwaka, lina wajumbe kutoka nchi 10 tofauti. MRG ina hadhi ya kushauriana na Baraza la Umoja wa Mataifa la Kiuchumi na Kijamii (ECOSOC), na hadhi ya waangalizi na Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (ACHPR). MRG imesajiliwa kama shirika la kutoa msaada na kampuni iliyodhibitiwa kwa dhamana chini ya sheria ya Ulaya: hisani iliyosajiliwa nambari. 282305, kampuni ndogo Na. 1544957.

© Minority Rights Group International 2022
Haki zote zimehifadhiwa

Malighafi kutoka kwa chapisho hili yanaweza kutumika kwa ajili ya kufundishia au kwa madhumuni mengine yasiyo ya kibiashara. Hakuna sehemu yake inayoweza kunakiliwa tena kwa namna yoyote kwa madhumuni ya kibiashara bila idhini ya awali ya wenye hakimiliki. Kwa habari zaidi tafadhali wasiliana na MRG.

Rekodi ya katalogi ya CIP ya chapisho hili inapatikana kutoka Maktaba ya Uingereza. **ISBN** Print: 978-1-912938-84-1 Mtandaoni 978-1-912938-83-4 7. **iliyochapishwa** Septemba 2022.

Fidia Hatimaye: Haki ya Ardhi kwa Ogiek wa Kenya imechapishwa na MRG kama mchango katika kuelimisha umma kuhusu masuala ya Ogiek. Maandishi na maoni ya mwandishi kwa namna yoyote au hali yoyote ile hayawakilishi mtazamo wa pamoja wa MRG.

Utangulizi

Tarehe 26 Mei 2017, Mahakama ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu ('Mahakama') ilitoa uamuzi wa kihistoria unaotambua haki ya watu wa Ogiek kwenye ardhi ya mababu zao katika Msitu wa Mau, ikishikilia kwamba msururu wa haki za binadamu zinazohusiana ulikuwa umekiukwa na kushindwa kwa Kenya kutetea haki za ardhi za Ogiek.[1] Miaka mitano baadaye, tarehe 23 Juni 2022, Mahakama ilitoa maamuzi mengine yaliyounga mkono watu wa Ogiek, ikieleza fidia inayodaiwa kutokana na ukiukaji huo uliowekwa katika uamuzi wa ustahilifu.[2] Katika maamuzi ya fidia, Mahakama ilitupilia mbali maombi na pingamizi zote za Kenya na kuamuru serikali:

- Kulipa Ogiek KES 157.85 milioni kama fidia ya pamoja kwa uharibifu wa nyenzo na maadili uliopatikana;
- Kurejesha ardhi ya mababu wa Ogiek katika Msitu wa Mau kwa hati miliki ya pamoja katika muda wa miaka miwili kupitia zoezi la kuweka mipaka, na kutoa hatimiliki kwa kushauriana na Ogiek;
- Kuanza mchakato wa mazungumzo na mashauriano na Ogiek pamoja na pande zozote zinazohusika kuhusiana na makubaliano yoyote na/au ukodishaji unaotolewa juu ya ardhi ya Ogiek ili kufikia makubaliano ya iwapo shughuli hizi zitaendelea au la kwa njia ya kukodisha au makubaliano ya kugawana faida na, ambapo hakuna makubaliano yanayofikiwa, kurudisha ardhi kwa Ogiek na kufidia wahusika wengine;
- Kupitisha hatua zote zinazohitajika ili kuhakikisha kutambuliwa kikamilifu kwa Ogiek kama watu wa kiasili wa Kenya, ikijumuisha utambuzi wa lugha na desturi zao za kitamaduni na kidini;
- Kuidhinisha hatua zote zinazohitajika ili kuhakikisha Ogiek wanashauriwa ipasavyo, kwa mujibu wa mila zao na/au haki yao ya kutoa au kunyima ridhaa yao ya bure, ya awali na ya habari, kuhusiana na miradi yoyote ya maendeleo, uhifadhi au uwekezaji kwenye ardhi ya Ogiek;
- Kuhakikisha mashauriano kamili na Ogiek, kwa mujibu wa mila na desturi zao, katika mchakato wa malipo kwa ujumla;
- Kupitisha hatua zote muhimu ili kutimiza kikamilifu maamuzi ya mahakama kama njia ya kuhakikisha kutorudiwa kwa ukiukaji;
- Kuanzisha hazina ya maendeleo ya jamii katika kipindi cha mwaka mmoja wa maamuzi ya mahakama kwa manufaa ya watu wa Ogiek kama hifadhi ya fidia iliyotolewa;
- Kuratibu uanzishwaji wa kamati ya kusimamia hazina ya maendeleo ya jamii, ambayo lazima ijumuishe wawakilishi waliochaguliwa na Ogiek na kutekelezwa ndani ya mwaka mmoja wa hukumu;
- Kuchapisha, ndani ya miezi sita, muhtasari rasmi wa maamuzi na fidia katika Gazeti Rasmi la Serikali na katika gazeti linalosambazwa kote, pamoja na maamuzi kamili na malipo, pamoja na muhtasari wake, kwenye tovuti rasmi ya serikali kwa kipindi cha angalau mwaka mmoja; na
- Kuwasilisha ripoti kuhusu hali ya utekelezaji wa maamuzi ya fidia ndani ya mwaka mmoja wa hukumu.

Maamuzi ya Mahakama kuhusu fidia yanawakilisha ushindi uliopatikana kwa bidii na uliosubiriwa kwa muda mrefu na Ogiek baada ya miongo kadhaa ya kunyang'anywa, kutotambuliwa na kutengwa. Ni muhimu kwa sababu yanafafanua upeo na wajibu wa serikali katika kutetea haki za ardhi za watu wa kiasili na inawakilisha mwanga wa matumaini kwa watu wengine wa kiasili kote Barani Afrika.

Ogiek: Historia ya kunyang'anywa mali na kutengwa

Ogiek wa Msitu wa Mau, ambao wanafikia 40,000 hivi, ni miongoni mwa wakazi wa mwisho wa misitu waliosalia barani Afrika.[3] Wakijulikana kwa njia yao ya kitamaduni ya maisha, inayotegemea uvunaji wa asali, wanaishi hasa kwa matunda na mizizi ya mwitu, uwindaji wa wanyama pori na ufugaji wa nyuki wa kitamaduni. Ogiek wameishi katika Msitu wa Mau nchini Kenya tangu zamani, na ndio walinzi wa mazingira wanayotegemea. Wana namna ya kipekee ya maisha, inayoambatana vizuri na msitu. Kwao, Msitu wa Mau ni makazi, shule, utambulisho wa kitamaduni na njia ya maisha ambayo huipa jamii hisia muhimu ya fahari na hatima. Kwa hakika, neno 'Ogiek' kihalisi linamaanisha 'mtunzaji wa mimea na wanyama wote wa porini'. Haishangazi hivyo basi kudai kuwa uhifadhi wa Msitu wa Mau unahusishwa kwa kiasi kikubwa na kuendelea kuishi na kuwepo kwa jamii ya Ogiek.

Kwa miongo kadhaa, Ogiek wamekuwa wakifukuzwa kiholela kutoka kwa ardhi ya mababu zao bila mashauriano au fidia, kwanza na mamlaka za kikoloni na baadaye na serikali ya Kenya. Haki za Ogiek juu ya ardhi zao zinazomilikiwa kitamaduni zimekiukwa na kupuuzwa kimfumo. Serikali imetenga ardhi kwa watu wengine, ikiwa ni pamoja na washirika wa kisiasa, imepitisha sera ambazo zimehimiza uvamizi haramu wa walowezi wasio wazawa na kuruhusu ukataji miti mkubwa wa kibiashara kufanyika, bila manufaa yoyote kwa Ogiek. Hii imesababisha uharibifu mkubwa wa Msitu wa Mau ambao umetumiwa kuhalalisha kuondolewa kwa Ogiek kutoka kwa ardhi ya mababu zao ingawa hawahusiki na uharibifu wa msitu huo. Kufukuzwa kwa Ogiek kutoka kwa ardhi ya mababu zao na kukataa kuwaruhusu kuingia kwenye makao yao ya kuabudu kumewazuia kutekeleza mila na desturi zao za kitamaduni na kidini. Kilele cha vitendo hivi vyote kumesababisha Ogiek kuzuiwa kutekeleza na kuendeleza mtindo wao wa maisha wa wawindaji-wakusanyaji wa kitamaduni, na hivyo kutishia uwepo wao.

Mnamo Oktoba 2009, serikali, kupitia Huduma ya Misitu ya Kenya, ilitoa notisi ya siku 30 ya kufurushwa kwa Ogiek na walowezi wengine wa Msitu wa Mau, ikiwataka waondoke msituni. Kwa kuwa na wasiwasi kwamba hii ilikuwa ni kuendeleza dhuluma za kihistoria za ardhi ambazo tayari Ogiek wametesekea, na kwa kushindwa kutatua dhuluma hizi kwa njia ya mara kwa mara ya madai ya kitaifa na utetezi, Ogiek waliamua kuwasilisha kesi dhidi ya serikali yao mbele ya Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Tume),[4] kwa usaidizi wa Kundi la Minority Rights Group International (MRG), Ogiek Peoples' Development Program (OPDP) na Centre for Minority Rights Development (CEMIRIDE Kituo cha Maendeleo ya Haki za Wachache).[5]

Mnamo Novemba 2009, Tume, ikitaja athari kubwa juu ya maisha ya kisiasa, kijamii na kiuchumi ya watu wa Ogiek na madhara yasiyoweza kurekebishwa ikiwa notisi ya kuwafukuza ingetimizwa, ilitoa Amri ya Hatua za Muda ikiitaka serikali kusitisha utekelezaji wa notisi ya kufukuzwa. Ingawa Ogiek hawakufukuzwa kwa wakati huo, hali yao ya wasiwasi iliendelea. Julai 2012, kufuatia serikali kutoshiriki katika suala hilo, Tume ilipeleka suala hilo Mahakamani kwa mujibu wa Kifungu cha 5(1)(a) cha Itifaki ya uanzishwaji wa Mahakama. Mnamo tarehe 15

Machi 2013, Mahakama ilitoa Amri ya Hatua za Muda, inayoakisi amri ambayo tayari imetolewa na Tume. Kwa bahati mbaya, hakuna lolote lililozingatiwa na kufukuzwa, kunyanyaswa na kutishwa kwa Ogiek kuliendelea, ikiwa ni pamoja na kufurushwa kwa nguvu kwa takriban Ogiek 1,000 na vitisho vya polisi mnamo Machi 2016.

Mnamo tarehe 26 Mei 2017, baada ya miaka mingi ya kesi, jaribio ambalo halikufaulu la kupata suluhu la amani na kusikilizwa kuhusu uhalali, Mahakama ilitoa uamuzi wa ustahilifu kwa upande wa watu wa Ogiek. Ilishikilia kuwa serikali ilikiuka vifungu vya 1, 2, 8, 14, 17(2) na (3), 21 na 22 vya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu kuhusiana na kunyimwa haki kwa Ogiek ya umiliki wa jamii wa ardhi ya mababu zao, ubaguzi, kuingiliwa kwa uwezo wao wa kutekeleza imani yao, na kunyimwa haki zao za utamaduni, maendeleo na maliasili. Mahakama ilihifadhi uamuzi wake kuhusu ulipaji fidia na kuamuru Kenya kuchukua hatua zote zinazofaa ndani ya muda unaofaa ili kurekebisha ukiukaji uliowekwa katika uamuzi wake.[6]

Mwishoni mwa 2018, baada ya wahusika kuwasilisha maoni yao ya malalamishi juu ya fidia, Mahakama ilianzisha majadiliano. Mnamo tarehe 22 Novemba 2019, Mahakama iliwaarifu wahusika kwamba ingesikiliza kuhusu fidia mnamo Machi 2020 na ikaonyesha msururu wa masuala ambayo ilitaka wahusika watoe mawasilisho zaidi ya kimaandishi. Usikilizaji uliahirishwa mara kadhaa kwa sababu ya janga la Covid-19 na mnamo Juni 29, 2021, Mahakama iliamua kuacha kusikilizwa kwa njia ya moja moja na kutoa maamuzi kwa kuzingatia mawasilisho ya maandishi ya wahusika.[7]

Licha ya uamuzi wa mwaka wa 2017, serikali ilitumia ucheleweshaji wa awamu ya fidia ili kuendelea kuwafukuza, kuwanyanyasa na kuwatisha Ogiek, ikidai kufurushwa huku kulikuwa ni muhimu ili kutekeleza uamuzi. Mnamo Julai-Agosti 2020, serikali iliwafurusha kwa nguvu Ogiek 1,000 katika operesheni iliyosababisha unyanyasaji mkubwa uliotekelezwa na polisi na kuchochea ghasia za makabila kati ya Ogiek na walowezi wasio asilia.

Hoja kuu za Ogiek

Kiini cha madai ya fidia ya Ogiek kilikuwa kurejeshwa kwa ardhi ya mababu zao katika hatimiliki ya pamoja kupitia zoezi la kuweka mipaka, kutoa hatimiliki kwa namna ya ushirikishwaji wa maana wa jamii. Ogiek pia ilitaka uwezeshaji wa utaratibu wa mazungumzo kati yao, Huduma ya Misitu ya Kenya na waendeshaji husika wa sekta ya kibinafsi ili kufikia makubaliano ya pamoja kuhusu ikiwa shughuli za kibiashara katika ardhi ya Ogiek zinafaa kukomeshwa, au kama hizi zitaruhusiwa kuendelea kupitia ukodishaji wa ardhi na/au makubaliano ya mrahaba na faida kati yao na waendeshaji biashara.[9]

Kuhusiana na fidia, Ogiek waliomba fidia ya dola za Marekani milioni 204.6 kama fidia inayokadirika iliyotokana na ukiukaji wa serikali ya Kenya wa haki za Ogiek za mali na maliasili.[10] Ogiek walidai kuwa kufukuzwa kutoka kwa ardhi yao na kusababisha uharibifu na kupotea kwa mali zao zisizohamishika, pamoja na makazi, maeneo ya kidini na kitamaduni na mizinga ya nyuki, ukosefu wa fidia ya haraka na kamili kwa kupoteza uwezo wao wa kutumia na kufaidika na mali zao kwa miaka mingi, na kunyimwa faida, matumizi na maslahi katika ardhi yao ya kitamaduni tangu kuondolewa kwao, ikiwa ni pamoja na kunyimwa faida yoyote ya kifedha kutoka kwa rasilimali za ardhi, kama vile zile zinazotokana na makubaliano ya ukataji miti na mashamba ya chai, inapaswa kuelekeza maamuzi ya fidia.[11] Ili kuthibitisha madai yao, Ogiek waliwasilisha ripoti ya uchanganuzi wa fidia ambayo ilijumuisha uchunguzi wa jamii ili kubaini madhara yanayokadirika yanayodaiwa na Ogiek kwa jumla. Ripoti hii, Iliwakilisha 'juhudi bora za jamii kutoa vipengele vya ushahidi ili Mahakama iwe na imani ya kuweka fidia kwa jamii'.[12]

Ogiek pia walidai dola za Marekani milioni 92.5 kama fidia kwa madhara yasiyokadirika yaliyotokana na kutotambuliwa kwao kama watu wa kiasili na kunyimwa haki zao za maendeleo, utamaduni na dini.[13] Wawakilishi wa wanajamii walifikia jumla hii kulingana na ripoti ya uchanganuzi wa fidia, ambayo ilijumuisha uchunguzi wa fidia ya madhara yasiyokadirika katika kesi zingine za haki za asili ambazo zilikuwa mbele "Inter American Court", uzito wa ukiukaji, idadi kubwa ya wahasiriwa, na wasiwasi, usumbufu na kutokuwa na uhakika unaosababishwa na hali inayoendelea ya ukiukwaji.

Ogiek pia waliomba amri zinazoelekeza serikali: (i) kupitisha hatua za kisheria, kiutawala na hatua nyinginezo ili kutambua na kuhakikisha haki ya Ogiek ya

kushirikishwa ipasavyo katika mashauriano kuhusu maendeleo, uhifadhi au miradi ya uwekezaji kwenye ardhi ya mababu zao (pamoja na ulinzi wa kutosha, kwa maisha yao ya kijamii, kiuchumi na kitamaduni);[14] (ii) kuhakikisha kuwepo kwa mashauriano kamili na ushiriki wa Ogiek katika mchakato wa fidia kwa ujumla;[15] (iii) kuanzisha sheria, kiutawala na hatua nyinginezo muhimu ili kutekeleza majukumu ya serikali ya Kenya kuhusiana na urejeshaji, fidia na dhamana nyinginezo za kuridhika na kutorudiwa zinazotafutwa na Ogiek;[16] (iv) kutambua Ogiek kama watu asilia wa Kenya;[17] (v) kutoa hadharani msamaha kamili kwa Ogiek kwa ukiukaji wote wa haki zao kama ilivyoainishwa na uamuzi wa mahakama;[18] (vi) kuzindua mnara wa umma unaokubali ukiukaji wa haki za Ogiek;[19] na (vii) kuchukua hatua zote zinazohitajika ili kuunda hazina ya maendeleo ya jamii kwa manufaa ya watu wa Ogiek ambapo fidia yoyote iliyotolewa na Mahakama inaweza kuwekwa.[20]

Jibu la serikali ya Kenya

Kujibu mawasilisho ya Ogiek kuhusu fidia, serikali ya Kenya iliwasilisha pingamizi tatu za kuzingatiwa kabla ya maamuzi ya fidia kutolewa.[21]

Serikali ilidai kwamba hakukuwa na msingi wa kudai fidia kwa ukiukaji wowote uliofanyika kabla ya 1992, ambao ulikuwa mwaka ambao Kenya ilishiriki katika Mkataba huo. Zaidi ya hayo, serikali iliwasilisha kwamba madai yoyote ya fidia ya kifedha yangeweza tu kuamuliwa kufikia tarehe 26 Oktoba 2009, na kuhusiana tu na notisi iliyotolewa kwa jamii ya Ogiek kuondoka kwenye Msitu wa Mau Kusini-Magharibi.[22]

Pingamizi la pili la serikali lilihusiana na uwasilishaji wao kwamba mzozo huo utatuliwe kwa njia ya maelewano chini ya Kifungu cha 9 cha Itifaki ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu kuhusu kuanzishwa kwa Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kutokana na 'upekee' wa mazingira ya kesi.[23]

Tatu, serikali ilipinga kuhusika kwa CEMIRIDE, MRG na OPDP katika kesi hiyo, kwa madai kuwa walalamikaji wa awali hawakuwa wawakilishi wa watu wa Ogiek na kwamba kanuni za Mahakama hazikuwa na nafasi ya ushiriki wao katika kesi hiyo.[24]

Kuhusiana na urejeshaji, serikali ilisema kwamba haki ya kutumia na kuwepo katika Msitu wa Mau haikuwapa Ogiek haki za kumiliki. Ipasavyo, ukiukaji wowote uliowekwa katika maamuzi ya mahakama unaweza kurekebishwa kwa kudhamini na kutoa ufikikaji wa msitu. Serikali ilikariri zaidi kwamba, katika muktadha huu, zoezi la uwekaji mipaka na hatimiliki halikuwa la lazima na lingedhoofisha ufikiaji na matumizi ya kawaida ya watu wengine. Kuhusiana na hili, serikali iliitaka Mahakama kufafanua kuwa uamuzi wake wa uhalali haukuwatambua Ogiek kama wamiliki wa Msitu wa Mau.[25]

Serikali pia iliomba Mahakama kukataa madai ya fidia ya Ogiek.[26] Hasa, serikali ilisema kwamba fidia ya madhara yanayokadirika haingeweza kutolewa kwa msingi wa 'juhudi bora zaidi' au kulingana na dhana za kubahatisha,

Wanajamii ya Ogiek kwenye lango la Mahakama ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu wakiingia kusikiza maamuzi ya fidia. *Ogiek Peoples' Development Program.*

na kwa hivyo ikapinga kukubalika kwa ripoti ya uchambuzi wa fidia.[27] Serikali ilikariri kuwa madai ya Ogiek ya fidia kwa madhara yanayoweza kukadiriwa yalikuwa ya kubuni, hayana msingi wowote wa kisheria au kiutendaji, na ikiwa yatatolewa pamoja na fidia za aina nyinginezo, yangekuwa yasiyo na uwiano, ikijumuisha urutubishaji usio wa haki kinyume na kanuni za fidia chini ya sheria za kimataifa.[28]

Kuhusiana na fidia ya madhara yasiyokadirika, serikali ilikariri pingamizi lake la kukubalika kwa ripoti ya uchanganuzi wa fidia[29] na ikasema kuwa tayari ilikuwa imechukua hatua za kurekebisha ukiukaji wa madai ya Ogiek kuhusu fidia ya madhara yasiyoweza kukadirika. Serikali iliwasilisha kwamba Katiba yake ilitoa muundo thabiti wa kisheria kushughulikia sababu kuu za ukiukaji wa Kifungu cha 2, na kwamba kuidhinisha na kuruhusu ufikikiaji wa Msitu wa Mau kungetosha kurekebisha ukiukaji wa haki za watu wa Ogiek kwa utamaduni na dini.[30]

Serikali pia iliitaka Mahakama: (i) kutambua kwamba serikali iliendelea na dhamira ya dhati ya kutekeleza uamuzi wa Mahakama kama inavyothibitishwa na kuundwa kwa Jopo Kazi litakalosimamia utekelezaji wake; (ii) kuamuru kwamba uhakikisho wa kutorudiwa pamoja na hatua za urekebishaji zilikuwa njia za mbali zaidi za ulipaji na za kutosha kurekebisha ukiukwaji uliowekwa katika uamuzi wa mahakama; (iii) kutumia afisi zake kuwezesha suluhu la amani na Ogiek; (iv) kupata kwamba Katiba ya Kenya inaunda muundo wa kisheria wenye uwezo wa kushughulikia visababishi vya ukiukaji wa Kifungu cha 2 cha Mkataba; na (v) kushikilia kwamba hakukuwa na msingi wa kuamuru kujengwa kwa mnara wa ukumbusho wa ukiukwaji wa haki za watu wa Ogiek.[31]

Uchambuzi wa hukumu ya Mahakama

Kabla ya kushughulikia kiini cha madai ya fidia, Mahakama ilijibu kwanza mapingamizi yaliyotolewa na serikali ya Kenya na kuyakataa yote.

Kuhusiana na dhima ya matukio ambayo yalifanyika kabla ya 1992, Mahakama ilisisitiza kuwa suala hilo lilikuwa limetatuliwa katika uamuzi wake wa manufaa wakati ilithibitisha mamlaka yake ya muda.[32] Mahakama ilisema kwamba fidia zingeweza kutilia maanani matukio ya kabla na baada ya tarehe ambayo Kenya iliidhinisha Mkataba huo, mradi tu yalihusishwa na madhara waliyopata Ogiek kuhusiana na ukiukaji wa haki zao. Kufanya hivyo kungehakikisha kwamba malipo yanayotolewa yangeshughulikia udhalimu/ukandamizaji uliyokumba jamii ya Ogiek kutokana na utendaji wa Kenya.[33] Kuhusiana na hili, Mahakama ilisisitiza kwamba ukiukaji uliowafika Ogiek bado haujashughulikiwa hadi sasa.[34]

Mahakama pia ilikataa pendekezo la serikali la usuluhishi wa amani, ikikumbuka kwamba katika hatua ya kuafikia maamuzi ya manufaa kwa shauri hilo, ilikuwa imeanzisha mchakato wa maafikiano, ambao ulivunjika wakati wahusika walishindwa kukubaliana juu ya masuala ya kushughulikiwa na suluhu.[35] Zaidi ya hayo, kutokana na jumla ya mawasilisho ya wahusika kuhusu fidia, ilikuwa wazi kwamba wahusika wote walikuwa na maoni yanayopingana juu ya uwezekano wa suluhu la amani. Mahakama ilisisitiza kwamba lengo kuu la suluhu ya amani ni nia ya wahusika kushiriki katika mchakato huo. Kwa hivyo, Mahakama iligundua kuwa lengo la usuluhishi wa amani halikutimizwa.[36]

Kuhusiana na kuhusika kwa CEMIRIDE, MRG na OPDP, Mahakama ilikariri kwamba suala la uwakilishi wa Ogiek lilikuwa limeibuliwa na kuamuriwa katika hatua ya ustahili. Mahakama ilikariri kwamba mwombaji mbele ya Mahakama ni Tume, badala ya 'walalamikaji wa awali' waliowasilisha kesi kwa niaba ya Ogiek mbele ya Tume, na kwamba wahusika wanaofaa walikuwa mbele ya Mahakama.[37]

Kuhusiana na kiini cha madai ya fidia, Mahakama iliwakumbusha wahusika kwamba haki ya fidia kwa uvunjaji wa wajibu wa haki za binadamu ni kanuni ya msingi ya sheria za kimataifa, na kwamba nchi inayohusika na kosa la kimataifa inatakiwa kulipa fidia kamili kwa uharibifu uliosababishwa. Vitendo visivyofaa vinavyotokana na wajibu wa kimataifa wa Kenya vilisababisha ukiukaji wa Vifungu 1, 2, 8, 14, 17(2) na (3), 21 na 22 vya Mkataba. Madai yote ya fidia yalipaswa kuzingatiwa na kutathminiwa kuhusiana na ukiukaji huo wa Mkataba.[38]

Fidia

Mahakama ikifanya maamuzi kuhusu fidia kwa madhara yanayokadirika, ilikubali kwanza kwamba fidia ni njia muhimu ya kutekeleza malipo.[39] Mahakama ilisisitiza, hata hivyo, haitoshi kwa mwombaji kuonyesha kwamba mlalamikiwa amekiuka kifungu cha Mkataba, lazima pia ithibitishe uharibifu ambao serikali inatakiwa kufidia. Kwa hivyo, waombaji hubeba jukumu la kuthibitisha uhusiano wa kisababu kati ya ukiukaji na uharibifu uliopatikana na lazima wathibitishe upotezaji wote wa rasilimali.[40]

Pamoja na hayo, Mahakama ilikiri kuwa waathiriwa wa ukiukwaji wa haki za binadamu wanaweza, kwa sababu mbalimbali, kukabiliwa na changamoto katika kukusanya ushahidi wa kuunga mkono madai yao.[41] Kwa sababu hii, Mahakama iliendelea kuchanganua hali mahususi za kesi iliyopo, ikitathmini uthabiti na uaminifu wa madai ya uharibifu wa nyenzo ya Ogiek kwa kuzingatia maombi yote. Ikikubali mapungufu ya uchunguzi wa jamii uliowasilishwa na Ogiek kuthibitisha madai yao, Mahakama ilishikilia kuwa njia bora zaidi ilikuwa kutoa fidia ya usawa, kwa kuzingatia changamoto za jumla zinazohusika katika kutathmini fidia ya rasilimali kwa usahihi wa hisabati katika kesi zinazohusisha ukiukaji wa haki za watu wa kiasili.[42]

Mahakama ilishikilia kwamba ni jambo lisilopingika kwamba serikali iliwajibika kwa ukiukaji wa haki za watu wa Ogiek chini ya Kifungu cha 14 na 21 cha Mkataba

(miongoni mwa ukiukwaji mwingine), na hivyo ikaamua kwamba ni lazima serikali irekebishe matokeo madhara ya ukiukaji huo.[43] Kwa kuzingatia urefu wa muda ambao ukiukaji ulifanyika, idadi ya watu walioathiriwa na ukiukaji huo, mtindo wa maisha ya Ogiek na ugumu wa jumla wa kuambatanisha thamani ya fedha kwa upotevu wa rasilimali katika Msitu wa Mau, miongoni mwa mambo mengine, Mahakama ilitambua kuwa kufikia hesabu sahihi na ya kihisabati halisi ya hasara ya pesa itakuwa vigumu.[44] Kwa sababu hizi, Mahakama iliamua kutumia uamuzi wake katika usawa ili kubaini kiasi cha fidia ya haki itakayolipwa kwa Ogiek.[45] Kwa kufanya hivyo, Mahakama haikuweka uamuzi wa fidia ya mwisho kwa 'hiari yake kamili na isiyodhibitiwa', lakini ilitegemea sheria inayotumika, na mawasilisho yote na hati za kuunga mkono zilizowasilishwa na wahusika, "amici curiae" na wataalam huru katika kutoa uamuzi wake.[46]

Katika kutathmini uharibifu wa mali, Mahakama ilisisitiza kwamba Ogiek walikumbwa na ukiukwaji wa haki nyingi chini ya Mkataba, ikiashiria ukiukaji wa kimfumo wa haki zao.[47] Kwa kuzingatia hali ya pamoja ya ukiukwaji huo, Mahakama iliona kuwa haifai kuamuru kwamba kila mwanajamii wa Ogiek alipwe fidia kibinafsi, au kwamba fidia iambatanishwe kwa kiasi kinachostahili kila mwanajamii wa Ogiek, kwa kuzingatia changamoto za kiutendaji ya kutengeneza fidia ya mtu binafsi kwa kikundi cha takriban watu 40,000.[48] Kwa kuzingatia mambo yote, Mahakama iliamua kwamba serikali lazima ilipe Ogiek KES 57.85 milioni kama fidia ya pamoja kwa madhara yaliyowafika.[49]

Katika kutathmini fidia kwa madhara yasiyokadirika kwa ukiukaji wa Ibara ya 2, 8, 17(2) na (3) na 22 ya Mkataba, Mahakama ilisema kuwa chuki na dhuluma ya kimaadili inajumuisha mateso na dhiki inayosababishwa kwa wahasiriwa moja kwa moja na familia zao, kuharibika kwa maadili ambayo ni muhimu kwao, na mabadiliko mengine ya asili yasiyo ya kifedha katika hali ya maisha ya waathirika au familia zao.[50] Katika kisa hiki, ilikuwa wazi kwamba wanajamii wa Ogiek waliteseka kwa kukosa kutambuliwa kama watu wa kiasili, kutokana na kufukuzwa kutoka kwa ardhi ya mababu zao, kunyimwa kufurahia faida zinazotokana na ardhi ya mababu zao, kutokuwa na uwezo wa kutekeleza majukumu yao ya kidini na kitamaduni na kushiriki kikamilifu na ipasavyo katika maendeleo yao ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni.[51] Kwa hiyo, Mahakama ilitambulisha kwamba ingawa haikuwezekana kutenga thamani halisi ya fedha sawa na uharibifu wa kimaadili uliowafika Ogiek, inaweza kutoa fidia kwa kutumia uamuzi wa mahakama katika usawa, kwa kuzingatia hali maalum za kesi.[52] Katika muktadha huu, Mahakama ilitaja kwamba ukiukaji ulioanzishwa unahusiana na haki ambazo zinasalia kuwa msingi wa kuwepo kwa Ogiek. Kwa hivyo Mahakama ilisema kuwa serikali ya Kenya lazima ilipe Ogiek KES milioni 100 kama fidia ya pamoja kwa dharau na dhuluma ya kimaadili iliyowakumba.[53]

Urejeshaj

Kwa kuzingatia hali ya jamii ya umiliki wa kiasili wa ardhi ya mababu, Mahakama ilisisitiza kwamba watu wa kiasili wana, 'kwa uhalisia wa kuwepo kwao, haki ya kuishi kwa uhuru katika eneo lao' na kwamba 'mahusiano ya karibu ambayo watu wa kiasili wanayo na ardhi lazima kutambuliwa na kueleweka kama msingi wa tamaduni zao, maisha ya kidini, uadilifu na kuendelea kiuchumi'.[54] Kwa upande wa Ogiek, ingawa maisha yao hayajabaki palepale kwa miaka mingi, ushahidi uliowasilishwa mahakamani ulionyesha kwamba wamedumisha njia ya maisha ndani na karibu na Msitu wa Mau ambayo inawatofautisha kama watu wa kiasili, na kwamba kupata haki yao ya kumiliki mali, hasa ardhi, kungejenga mazingira mazuri ya kuwahakikishia kuendelea kuwepo kwao.[55]

Mahakama ilisema kwamba, katika muktadha wa madai ya ardhi ya watu wa kiasili, uwekaji mipaka ni mchakato rasmi unaotumiwa kutambua maeneo halisi na mipaka ya ardhi ya kiasili, na kuweka alama kwenye mipaka hiyo. Utaratibu huu ni muhimu kwa sababu utambuzi wa kidhahania au wa kisheria wa ardhi, maeneo au rasilimali za kiasili unaweza kukosa maana kivitendo isipokuwa utambulisho halisi wa ardhi uamuliwe na kutiwa alama. Uwekaji mipaka pia huondoa kutokuwa na uhakika kuhusiana na ardhi ambayo watu wa kiasili wanastahili kutekelezea haki zao.[56]

Kwa sababu hizi, Mahakama ilikataa katakata madai ya serikali ya Kenya kwamba ufikikiaji wa Msitu wa Mau ungetosha badala ya zoezi la kuweka mipaka na kutoa hatimiliki. Ilishikilia kwamba ulinzi wa haki za ardhi na maliasili unasalia kuwa msingi kwa maisha ya watu wa kiasili na kwamba, chini ya sheria ya kimataifa, kuwapa watu wa kiasili nafasi kama vile katika kupata ardhi tu haitoshi kulinda haki zao.[57] Ingawa Mahakama ilitambua kwamba umiliki wa ardhi ya kiasili si lazima uwe sawa na aina nyingine za umiliki, kama vile hati miliki rahisi ya ada (yaani umiliki kamili na usioweza kubatilishwa wa ardhi), hata hivyo unahusisha 'haki ya kudhibiti ufikikiaji wa ardhi ya kiasili.[58] Kwa hivyo inawapasa watekelezaji, kama vile serikali husika, kuoanisha mifumo yao ya kisheria ili kushughulikia haki za kiasili za kumiliki mali kama vile ardhi. Kinachotakiwa ni kutambua kisheria na kwa usalama hatimiliki ya pamoja ya watu wa kiasili katika ardhi ya mababu zao ili kuhakikisha matumizi yao ya kudumu na kufurahia.[59]

Kwa kuzingatia hili, Mahakama ilikariri kwamba Ogiek wana haki ya umiliki wa ardhi ambayo wameimiliki na kuitumia kwa miaka mingi katika eneo la Msitu wa Mau, na kwamba kufanya ulinzi wa haki za ardhi za Ogiek kufaa, kunahitaji zaidi ya maneno na kauli tu au utambuzi wa kisheria wa haki ya kumiliki mali.

'Ni kwa sababu hii kwamba uainishaji, uwekaji mipaka na hatimiliki ni muhimu. Uainishaji huu, uwekaji mipaka na hatimiliki lazima uzingatie,

miongoni mwa mambo mengine, Sheria ya Ardhi ya Jamii ya Taifa husika 2016, na Sheria ya Usimamizi wa Uhifadhi wa Misitu, 2016, bila kupuuza ulinzi wowote unaotolewa kwa watu wa kiasili na sheria inayotumika ya kimataifa.' [60]

Kwa hiyo, Mahakama iliamuru serikali 'kuchukua hatua zote muhimu ziwe za kisheria au za kiutawala ili kutambua, kwa kushauriana na Ogiek na/au wawakilishi wao, kuainisha, kuweka mipaka na hatimiliki ya ardhi ya mababu wa Ogiek na kutoa hatimiliki ya pamoja ili kuhakikisha matumizi ya kudumu, kazi na starehe ya Ogiek, kwa msingi wa uhakika wa kisheria'. Mahakama ilibainisha kuwa mchakato huu lazima ufanywe na kuhitimishwa ndani ya kipindi cha miaka miwili kuanzia tarehe ya taarifa ya maamuzi ya fidia.[61]

Kuhusiana na makubaliano au ukodishaji wowote uliotolewa juu ya ardhi ya mababu wa Ogiek kwa wasio wa jamii ya Ogiek na watu wengine binafsi au mashirika, Mahakama iliamuru serikali kuanza mazungumzo na mashauriano kati ya Ogiek na/au wawakilishi wao na pande nyingine zinazohusika kwa madhumuni ya kufikia makubaliano ya iwapo wanaweza kuruhusiwa au kutoruhusiwa kuendelea na shughuli zao kwa njia ya kukodisha na/au mrabaha na kugawana faida na Ogiek. Katika kesi ambapo ardhi iligawiwa wasio wa Ogiek na ambapo ilionekana kuwa haiwezekani kufikia maelewano, Mahakama iliamuru kwamba serikali iwafidie watu wengine waliohusika na kurudisha ardhi hiyo kwa Ogiek.[62]

Kutambuliwa kwa Ogiek kama watu wa kiasili

Mahakama ilikariri kwamba katika uamuzi wake wa uhalali iligundua kuwa nchi na serikali ya Kenya ilikiuka Kifungu cha 2 kwa kukosa kutambua hadhi ya Ogiek kama kabila tofauti sawa na makukundi mengine yenye sifa sawa, na hivyo kuwanyima haki zinazopatikana kwa makabila mengine nchini Kenya. Uamuzi wa Mahakama, pia, uliwatambua Ogiek kama watu wa kiasili walio na hadhi na wanaostahili ulinzi maalum kutokana na udhaifu wao.[63] Katika muktadha huu, Mahakama iligundua kuwa jopo kazi lililoundwa na serikali kutekeleza maamuzi ya Mahakama halikuwa na mchango wa maana katika utekelezaji wake.[64] Hivyo Mahakama iliamuru serikali ichukue hatua zote zinazohitajika za kisheria, kiutawala na nyinginezo ili kuhakikisha kwamba Ogiek watatambuliwa kikamilifu kama watu wa kiasili wa Kenya kwa njia ifaayo, ikijumuisha, lakini haijikiti tu, kuwapa utambuzi kamili na ulinzi wa lugha ya Ogiek, pamoja na desturi zao za kitamaduni na kidini ndani ya miezi 12 baada ya taarifa ya hukumu hii.[65]

Kuomba radhi kwa umma na usimikaji wa mnara

Mahakama ilikataa ombi la Ogiek la kuombwa radhi hadharani na kusimikwa kwa mnara wa ukumbusho wa ukiukaji wa haki, kwa sababu hukumu inaweza kujumuisha aina ya kutosha ya fidia na kipimo cha kuridhisha. Mahakama ilisema kwamba katika kesi ya papo hapo hukumu za uhalali na malipo zingetoa kiasi cha kutosha cha kuridhika na kwa hiyo haikuwa lazima kwa serikali kutoa msamaha wa umma au kujenga mnara.[66]

Mashauriano Mwafaka

Mahakama ilisisitiza kwamba katika uamuzi wake iligundua kuwa Ogiek walikuwa wamefukuzwa mara kwa mara kutoka kwa Msitu wa Mau bila ya mashauriano ipasavyo na kwamba kufukuzwa kumeathiri pakubwa maendeleo yao ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni. Ukosefu huu wa mashauriano ulienea hadi kushindwa kuwashirikisha Ogiek kikamilifu katika kuendeleza na kuamua afya, makazi na programu nyingine za kiuchumi na kijamii zinazowaathiri.[67] Ingawa Mahakama ilikiri kwamba serikali ya Kenya haikuwa imepinga uanzishwaji wa taratibu na michakato ambayo ingewezesha mazungumzo na Ogiek, na kuwa serikali imeelezea nia yake ya kushirikisha jamii kutatua tatizo la ardhi katika Msitu wa Mau, kulikuwa na ushahidi mdogo tu wa hatua madhubuti zilizochukuliwa na serikali kufanya hivyo.[68]

Kwa kuzingatia hili, Mahakama ilisisitiza msimamo wake kwamba ni hitaji la msingi na la sheria ya kimataifa ya haki za binadamu kwamba watu wa kiasili washauriwe katika maamuzi na vitendo vyote vinavyoathiri maisha yao. Kwa hivyo, Mahakama ilisema kwamba serikali ya Kenya ilikuwa na wajibu wa kushauriana na Ogiek kwa njia ya wazi na ya ufahamu, kwa mujibu wa mila na desturi zao, ndani ya mfumo wa kuendelea kwa mawasiliano kati ya wahusika.[69] Hivyo mahakama iliiamuru serikali kufanya yafuatayo:

"kuchukua hatua zote muhimu za kisheria, kiutawala au zingine kutambua, kuheshimu na kulinda haki ya Ogiek, kushauriwa ipasavyo, kwa mujibu wa mila/desturi zao, na/au kwa haki ya kutoa au kunyima uhuru wao, kwa ridhaa, kuhusiana na maendeleo, uhifadhi au miradi ya uwekezaji kwenye ardhi ya mababu wa Ogiek na kutekeleza hatua ambazo zingepunguza madhara ya miradi hiyo katika maisha ya Ogiek.' [70]

Zaidi ya hayo, ikizingatiwa kwamba Mahakama ilibaini kwamba ukiukwaji wa haki za Ogiek ulichangiwa kwa kiasi fulani na serikali kutoshauriana na Ogiek, Mahakama iliamuru serikali kuhakikisha mashauriano kamili na ushiriki wa Ogiek katika mchakato wa ulipaji fidia kwa

ujumla ikiwa ni pamoja na hatua zote zilizochukuliwa ili kuzingatia maamuzi ya fidia.[71]

Dhamana ya kuridhika na kutorudia

Mahakama ilikariri kuwa dhamana ya kutorudia inalenga kuhakikisha kuwa ukiukaji zaidi hautokei. Kama njia ya fidia, hutumika kuzuia ukiukaji wa siku zijazo, kukomesha ukiukaji unaoendelea na kuwahakikishia wahasiriwa kwamba madhara waliyopata hayatajirudia, pamoja na kupitishwa kwa hatua madhubuti za kuzuia kurudiwa kwa madhara hayo.[72] Kwa hivyo, Mahakama iliamuru serikali ya Kenya kufanya ifuatavyo:

> *'kupitisha sheria, utawala na/au hatua nyingine zozote ili kuepuka kujirudia kwa ukiukaji ulioatambulishwa na Mahakama ikijumuisha, pamoja na mambo mengine, kurejesha ardhi ya mababu wa Ogiek, kutambuliwa kwa Ogiek kama watu wa kiasili, na kuanzishwa kwa taratibu/ mifumo ya mashauriano na mazungumzo na Ogiek kuhusu masuala yote yanayowahusu.'*[73]

Mfuko wa Hazina ya Maendeleo ya Jamii

Mahakama ilisema kwamba, kwa kuzingatia hali ya pamoja ya ukiukaji uliowekwa katika hukumu zake, kujirudia kwa ukiukaji kwa muda mrefu, idadi kubwa ya waathiriwa wa Ogiek, na ukubwa wa jamii ya Ogiek wa Mau (idadi yao 40,000), ilikuwa muhimu kwamba manufaa yoyote yatokanayo na mapatanisho yanapaswa kuwafaidi wanajamii wengi iwezekanavyo, ikizingatiwa kuwa 'kuanzishwa kwa hazina ni njia mojawapo ya kuhakikisha kwamba Ogiek wote wanafaidika kutokana na matokeo ya kesi hii.[74] Kwa sababu hizi, Mahakama iliamuru serikali ya Kenya kuanzisha hazina ya maendeleo ya jamii ili kuwa na mfuko wa fedha zote zilizoamriwa kama fidia katika hukumu hiyo. Mahakama iliamuru kuwa lazima hazina:

> *'itumike kusaidia miradi kwa manufaa ya Ogiek katika nyanja za afya, elimu, uwepo wa chakula, usimamizi wa maliasili na mambo mengine yoyote yenye manufaa kwa ustawi wa Ogiek kama inavyoamriwa mara kwa mara na kamati inayosimamia hazina hiyo kwa kushauriana na Ogiek.'*[75]

Aidha Mahakama iliiagiza serikali kuchukua hatua zinazohitajika za kiutawala, kisheria na nyinginezo ili kuianzisha kamati simamizi ndani ya miezi 12 baada ya kutolewa kwa maamuzi ya Mahakama. Serikali ilitakiwa kuwa na mpango kamili wa kuratibu mchakato wa kuunda kamati ya usimamizi wa mfuko huo.[76] Mahakama ilitaja kwamba kamati hii 'lazima iwe na uwakilishi wa kutosha kutoka kwa Ogiek huku wawakilishi hao wakichaguliwa na Ogiek wenyewe',[77] na kuanzishwa na kutekelezwa ndani ya miezi 12 ya maamuzi ya Mahahakama.[78]

Kuanzishwa kwa fedha za maendeleo ya jamii kumeagizwa kama fidia katika kesi nyingine za haki za watu wa kiasili, hasa katika mfumo wa *"Inter-American Human Rights".* Inachukuliwa kuwa ni njia ifaayo kushughulikia hali ya pamoja ya fidia inayotolewa na haikusudiwi kutumika kuwafidia watu mahususi ndani ya jamii zilizoathiriwa. Badala yake, madhumuni ya hazina ya maendeleo ya jamii ni kufanya kazi kama hifadhi ya fidia inayotolewa ili watu wa Ogiek waweze kuamua kwa pamoja jinsi ya kutumia fedha kusaidia miradi inayofaidi jamii ya Ogiek kwa ujumla.

Kama sehemu ya mchakato wa fidia, Ogiek watalazimika kuchagua wawakilishi ambao watahudumu katika kamati ya usimamizi na ugawaji wa pesa. Wawakilishi wanaweza kuwa wanachama wa jamii na wanaweza pia kujumuisha watu kutoka nje ya jamii wenye ujuzi wa kiufundi ambao utakuwa wa thamani katika mchakato wa kufanya maamuzi. Watu waliochaguliwa kusimamia hazina ya maendeleo ya jamii watakuwa na majukumu ya uaminifu na kwa hiyo wanapaswa kuwa watu waaminifu wenye uadilifu, utaalam, na ujuzi wa fedha na uwekezaji upya. Inashauriwa pia kwa wanachama wengi kwenye bodi wawe watu wanaoheshimika katika jamii na ambao wana masilahi ya pamoja ya Ogiek moyoni.

Bodi inayosimamia hazina hiyo itawajibika kwa jamii ya Ogiek na, kwa hivyo, mbinu zinafaa kuanzishwa ili kuhakikisha mashauriano ya kutosha ya Ogiek ili waweze kutoa mchango na kubaini kwa pamoja jinsi fedha hizo zinatumiwa. Katika muktadha huu, itakuwa muhimu kukuza uwazi na kuhakikisha kuwa maamuzi yanayofanywa kuhusiana na hazina ya maendeleo ya jamii yanaripotiwa kwa jamii kwa wakati ufaao.

Utekelezaji na utoaji taarifa

Mahakama iliashiria kuwa itaendelea kujihusisha kikamilifu katika kusimamia utekelezwaji wa maamuzi yote mawili, ikiamuru serikali ya Kenya kuwasilisha, ndani ya miezi 12 ya hukumu hiyo, ripoti kuhusu hali ya utekelezaji wa maagizo yote yaliyomo. Pia ilieleza kuwa itafanya usikilizwaji wa utekelezaji kwa tarehe itakayoteuliwa na Mahakama miezi 12 kuanzia siku ya hukumu hiyo.[79] Hii ni muhimu kwa sababu inawakilisha mara ya kwanza kwa Mahakama kuamuru usikilizwaji wa utekelezaji, ikionyesha nia ya Mahakama kufuatilia utekelezaji ili kuhakikisha nchi husika zinazingatia hukumu inazotoa.

Mahakama pia iliamuru serikali kuchapisha muhtasari rasmi kwa Kiingereza wa maamuzi na fidia, ndani ya miezi sita, katika Gazeti Rasmi la Serikali na katika gazeti linalosambazwa kote nchini. Mahakama ilisisitiza zaidi kwamba serikali lazima ifanye muhtasari huo, na maandishi

kamili ya maamuzi na malipo, yapatikane kwenye tovuti rasmi, ndani ya miezi sita ya hukumu hiyo, kwa kipindi cha angalau mwaka mmoja.[80]

Athari za hatimiliki ya pamoja chini ya mfumo wa kisheria wa Kenya

Kama ilivyoelezwa hapo juu, Mahakama iliamuru serikali ya Kenya kurejesha ardhi ya mababu wa Ogiek katika Msitu wa Mau katika hati miliki ya pamoja ndani ya miaka miwili kupitia zoezi la kuainisha, kuweka mipaka na kutoa hatimiliki kwa kushauriana na jamii. Utoaji huu wa hatimiliki wa pamoja utahusisha kwanza kutambua jamii ya Ogiek kama watu kisheria, sawa na jinsi sheria inavyotambua watu binafsi au makampuni kisheria. Utambuzi huu baadaye utaiwezesha jamii kisheria, kusajiliwa kama mmiliki wa ardhi. Baada ya kuandikishwa na kutambuliwa rasmi kwa jamii kisheria, jamii inaweza kudai mali yake ya kimila kupimwa rasmi, kuwekewa mipaka, kuamuriwa na kupewa hatimiliki - kama ilivyoamriwa na Mahakama.

Ijapokuwa jamii kwa mujibu wa sheria chini ya mpango huu ingemiliki ardhi kwa pamoja, mtu binafsi, familia au ukoo unaweza kumiliki haki [ya matumizi] ya kipekee ya kutumia sehemu maalum ya ardhi, yaani, sehemu fulani ya ardhi. Haki hizi za matumizi ya kipekee zinaitwa Haki za Kimila za Umiliki na Matumizi, na zinaweza kusajiliwa wakati huo huo umiliki wa jamii wa eneo lote la ardhi unakubaliwa. Haki hizi (za mtu binafsi) za matumizi ya kipekee zinaweza kuwapa watu binafsi, familia au koo haki ya kipekee ya kutumia ardhi ndani ya mipaka ya sheria. Hii ina maana kwamba wangeweza kujenga nyumba katika ardhi, kutumia ardhi kwa ajili ya malisho ya ng'ombe na kwa njia nyingine kutumia ardhi kwa madhumuni ya maisha yao ya kimila na utamaduni. Haki hii ya kipekee, hata hivyo, haitakuwa bila kikomo. Chini ya mikataba ya haki za ardhi ya jamii, na haki za kitamaduni za mtu binafsi, kuna uwezekano mkubwa kwamba makubaliano yatafanywa ili kuzuia haki ya kuuza ardhi ili kuepuka tatizo la kugawanyika kwa ardhi ya mababu. Kwa njia hii, masuala kuhusu matumizi ya ardhi na watu wasio wa Ogiek, au matumizi mengine ambayo hayapatani na mila za Ogiek, yanaweza kuzuiwa.

Mchakato wa utoaji hati miliki wa ardhi ya jamii

Mchakato wa kutoa hatimiliki, upimaji, kuweka mipaka, kuamua na kusajili ardhi inayomilikiwa kwa pamoja chini ya sheria za Kenya ni ndefu.

Kwanza, mkutano wa jamii sharti kufanywa; kisheria mkutano huu wafahamika kama Baraza la Jamii. Huu ni mkutano wa wamiliki na ndio taasisi ambayo ina uwezo wa kufanya maamuzi ya mwisho. Lengo la kwanza la mkutano huo ni kuwaelimisha wanachama kuhusu haki zao za ardhi, hati miliki za ardhi za jamii ni nini, madhumuni ya haki hizo na jinsi hati miliki za ardhi za jamii zinavyoweza kusaidia kupata haki zao za kimila za ardhi. Kwa kuwa ni taasisi yenye uwezo wa kufanya maamuzi ya mwisho, matokeo ya mapendekezo yanapaswa kusheheni makubaliano ya wengi wa wanachama (theluthi mbili ya wanachama wote wazima) kuhusu nani anastahili kuwa mwanachama na juu ya eneo gani hasa. Jamii itadai kuwa chini ya hati miliki ya ardhi ya jumuiya, na kwa jina lililopendekezwa la jamii. Mwisho, Baraza la Jamii linahitaji kuteua Kamati ya muda ya Usimamizi wa Ardhi ya Jamii. Kamati hii itatumika kama msimamizi wa ardhi ya jamii na kutoa taarifa kwa wanachama kwa kufanya mabaraza ya jamii. Kazi za kwanza za kamati ni kuandaa rejista ya wanachama wote, na kuandaa sheria na kanuni za ardhi kwa ajili ya kufikiriwa na jamii na kukubali. Kimsingi, kamati pia itachukua fursa hiyo kukutana na majirani (ikiwa ni pamoja na wasio wa Ogiek) ili kukubaliana kwa muda pale ambapo mipaka inapaswa kuwa.

Hatua inayofuata ni kumjulisha Msajili wa Ardhi ya Jamii katika Kaunti kuhusu nia ya jamii kutafuta hati miliki ya ardhi ya jamii. Kwa kujibu, Msajili anaweka Notisi rasmi ya Serikali inayowaalika wanajamii wote kwenye mkutano wa kuchagua rasmi Kamati ya Usimamizi wa Ardhi ya Jamii. Ili kuweka akidi ni lazima watu wazima wote katika jamii wahudhurie na kuchagua wajumbe kati ya 7 na 15 wa kuhudumu katika kamati hiyo, ili kamati ianze kazi yake rasmi.

Kamati itachagua mwenyekiti wake, katibu na mweka hazina katika mkutano wake wa kwanza na kutenga majukumu mahususi kwa wanachama. Sheria ya Ardhi ya Jamii inahitaji Wizara ya Ardhi na Kaunti kuendesha mafunzo (ingawa inaweza kuwa jamii itatafuta usaidizi wa NGO (mashirika yasiyo ya kiserikali). Kazi hizi zitajumuisha kukamilisha rejista ya wanajamii; kukamilisha sheria na kanuni, ikiwa ni pamoja na kanuni za jinsi kamati itakavyofanya kazi; kuandaa ramani/mchoro mmoja au zaidi unaoonyesha eneo la ardhi ambalo jamii inatafuta hati miliki ya ardhi ya jamii; na kukadiria eneo lake. Nyaraka hizi zinatakiwa ili kamati itume maombi rasmi kwenye fomu maalum ya kusajili jamii. Aidha, kamati iambatanishe kumbukumbu za Mkutano wa Jamii ambayo kamati ilichaguliwa na muhtasari wa Mkutano wa Jamii ambapo kanuni na taratibu zilipitishwa. Ni lazima pia ionyeshe lengo la jamii katika kutafuta hati miliki ya ardhi ya jamii.

Ingawa Sheria ya Ardhi ya Jamii haihitaji hili, wanajamii wanashauriwa kuandaa mpango wa ugawanyaji wa maeneo mbalimbali, ili kutofautisha kati ya maeneo ya makazi na malisho ya jamii, misitu na maeneo mengine maalum ambayo yanaweza kuhitaji usimamizi maalum.

Baada ya hatua hizi zote kuchukuliwa, mchakato wa uamuzi wa ardhi unaweza kuanzishwa. Ikumbukwe, hata

hivyo, kwamba mchakato huu hauwezi kuanza hadi Waziri wa Ardhi atakapotangaza vitengo vya usajili wa ardhi ya jamii (kwa kujibu ombi la Afisa wa Ardhi wa Kaunti au Msajili wa Ardhi ya Jamii, ambayo itataka kuzindua uamuzi katika jamii yote ardhi katika kitengo cha Kaunti, ili kupunguza muda na gharama).

Mara baada ya mchakato kuanzishwa, Waziri atatoa Notisi ya Nia itakayo wajulisha jamii husika kusuhu tarehe ambayo uamuzi utaanza na itakayotoa maelezo ya Afisa wa Uamuzi aliyeteuliwa na kupewa jukumu la kusimamia Mkaguzi na Afisa wa Upangangi kama washiriki wa Timu ya Uamuzi. Wajumbe wa Kamati ya Usimamizi wa Ardhi ya Jamii wakimshauri Afisa Mwamuzi. Baadaye, upangaji wa tarehe za uamuzi katika mahali maalum panapohusika hutangazwa, na ambapo wanajamii wote wanapaswa kuwepo. Zaidi ya hayo, Notisi ya Kusudi inatoa wito kwa watu wengine wowote, kampuni au mashirika, kama vile Huduma ya Misitu ya Kenya au Serikali ya Kaunti, kuwasilisha madai kwa ardhi yoyote wanayomiliki katika ardhi ya jamii, ambayo inapaswa kutengwa kutoka kwa mali ya jamii.

Uamuzi unahusisha uwasilishaji wa madai yote kuhusu ardhi ya jamii, ambayo wadai wote lazima wawasilishe kwa Kamati ya Uamuzi. Kazi ya msingi ya Kamati ya Uamuzi ni kuchunguza madai haya; kutembelea kila eneo na kufikia uamuzi mwafaka kuhusu mahali mpaka wa ardhi ya jamii unapaswa kuwa; na kuchunguza na kuweka alama kwenye mpaka huu ipasavyo. Aidha, Kamati ya Uamuzi itawaalika wanajamii kuwasilisha madai ya nyumba, mashamba na viwanja vingine wanavyoweza kumiliki kimila ambavyo vinapaswa kuchorwa. Iwapo madai haya hayatabishaniwa, yatasajiliwa chini ya Haki ya Kimila ya Umiliki wa kipekee na inayorithiwa.

Pindi Afisa wa Uamuzi anapokuwa na uhakika kamati yake ina taarifa zote inazohitaji, itaonyesha mapendekezo na ramani zake katika jamii na katika Ofisi ya Serikali ya Kaunti kwa siku 60. Mapingamizi yoyote ya Kamati ya Usimamizi wa Ardhi ya Jamii, jami au wanachama binafsi lazima yawasilishwe kwa Afisa wa Uamuzi ndani ya muda huo wa siku 60.

Inapotokea migogoro ya madai kuhusu ardhi, Wizara ya Ardhi huteua Kamati ya Kusuluhisha Migogoro hiyo kusikiliza na kuamua. Kamati hii inajumuisha Naibu Kamishna wa Kaunti kama mwenyekiti, wajumbe wawili kutoka Serikali ya Kaunti, Mkaguzi na Afisa wa Uamuzi wa Ardhi kama katibu. Zaidi ya hayo, hadi wawakilishi wanne kutoka kwa jamii wanaalikwa ikiwa si wanachama wa Kamati ya Usimamizi wa Ardhi ya Jamii. Kamati ya Utatuzi wa Mizozo lazima itoe uamuzi ndani ya siku 21 baada ya kusikilizwa, na kisha jamii ikiwa haijaridhika na uamuzi huo, inaweza kukata rufaa kwa mahakama ya kaunti ndani ya siku 30.

Hatua ya mwisho inajumuisha usajili wa ardhi ya jamii. Rejesta ya Uamuzi hukamilishwa tu baada ya maamuzi yoyote yanayowezekana ya Kamati ya Usuluhishi wa Migogoro kufanywa. Kwa maneno mengine, uamuzi wa mwisho haungojei matokeo ya kesi zozote zinazosubiri mahakamani. Afisa wa Uamuzi wa eneo hilo huwasilisha rejista ya mwisho kwa Afisa Mkuu wa Uamuzi, Afisa Mkuu wa Ugavi na Afisa Mkuu wa Usajili katika Wizara ya Ardhi kwa ajili ya kuidhinishwa. Iwapo hakuna masuala yanayoibuliwa, Afisa wa Usajili anaidhinisha kurekodiwa kwa hatimiliki ya jamii kwa ajili ya jamii katika Rejesta ya Ardhi ya Jamii. Baadaye Afisa wa Usajili anatoa Cheti cha Umiliki wa Jamii kwa jamii ambacho kinatumika kama ushahidi wa kile kilichowekwa kwenye Rejesta ya Ardhi ya Jamii. Tukio hili linasababisha jamii kuwa mmiliki aliyesajiliwa wa kijisehemu cha ardhi kilichoelezwa na kuorodheshwa kwenye Rejesta.

Matokeo ya Maamuzi ya fidia nchini Kenya na kwingineko

Maamuzi ya fidia ni muhimu kwa sababu yanajengwa juu ya kielelezo kilichowekwa katika uamuzi wa ustahili na kufafanua wigo wa majukumu ya serikali kutetea haki za ardhi za watu wa kiasili kote barani Afrika. Maamuzi haya husisitiza kuwa mataifa yana wajibu madhubuti wa kutambua na kulinda kisheria ardhi ya mababu za watu wa kiasili, na kwamba kutofanya hivyo kunahitaji kurejeshewa hatimiliki ya pamoja kupitia zoezi la ubainishi, uwekaji mipaka na utoaji wa hatimiliki kama utatuzi. Mahakama ilikariri wazi kwamba, zaidi ya utambuzi dhahania wa ardhi ya mababu, kinachotakiwa ni utaratibu chini ya sheria ya nchi ambapo umiliki wa wenyeji katika hatimiliki ya pamoja unaweza kurasimishwa na kulindwa kama njia ya kuruhusu watu wa kiasili wenyewe kudhibiti ni nani anayeweza kupata ardhi zao. Hii ina maana sio tu kwa Ogiek wa Mau, lakini pia kwa jamii zingine za kiasili nchini Kenya (kama vile Ogiek wa Mlima Elgon, Sengwer na Anwer) na kote barani Afrika.

Maamuzi ya fidia pia yanaibua msingi mpya, sio tu katika suala la nia ya Mahakama ya kusimamia utekelezaji, lakini pia kuhusu suala la fidia kwa ukiukaji wa pamoja unaofanyiwa na watu wa kiasili. Nia ya Mahakama ya kutegemea kwa uwazi kanuni za usawa katika uamuzi wake kufikia kiasi kitakachotolewa kama fidia ya rasilimali inawakilisha mwelekeo tofauti na hali za kawaida. Ingawa kutegemea usawa ili kukadiria kifedha uharibifu wa maadili si jambo lisilo la kawaida, ni katika muktadha wa ukadiriaji huu wa uharibifu wa nyenzo, ambapo mahakama kwa ujumla huhitaji ushahidi wa madhara au uharibifu mahususi na uhusiano wake na kutenda au kutotenda kwa mlalamikiwa. Ni muhimu kwamba katika kesi hii, Mahakama ilikubali kwa uwazi matatizo yanayohusika katika kukadira fidia ya pamoja kwa uharibifu wa nyenzo katika kesi za haki za kiasili, ambapo ukiukaji mara nyingi ni wa vizazi vingi, unaoendelea kwa muda na kuhusisha mamia, kama si maelfu ya waathiriwa. Hii inachangiwa na ukweli kwamba mara nyingi kuna nyaraka chache zinazopatikana za kuhesabu uharibifu wa

nyenzo kutokana na asili ya kufukuzwa, kupita kwa muda na ukweli kwamba watu wa kiasili wanategemea njia za mdomo badala ya maandishi za kukumbuka na kuratibu matukio ya siku zilizopita.

Zaidi ya hayo, Mahakama iliweka wazi kwamba mataifa lazima yaombe ridhaa kwa haki na uhuru, na ya awali kwa watu wa kiasili kuhusiana na mradi wowote wa maendeleo, uwekezaji au uhifadhi kwenye ardhi zao. Wajibu huu unahusu 'maamuzi na vitendo vyote vinavyoathiri maisha yao' na kwa hatua zinazochukuliwa kutekeleza maamuzi yoyote yanayotolewa kwa ajili ya watu wa kiasili.[81] Hili ni muhimu katika kesi ya Ogiek, ikizingatiwa kwamba Kenya imejaribu kutumia utekelezaji kama kisingizio cha kuendelea kuwafurusha Ogiek na kuwapa walowezi wasio wazawa hati miliki za ardhi ya mababu wa Ogiek. Maamuzi ya Mahakama kuhusu fidia yameweka wazi kuwa juhudi kama hizo zinakwenda kinyume na wajibu wa Kenya wa kushikilia maamuzi ya Mahakama.

Kimsingi, Mahakama ilishikilia kuwa watu wa kiasili lazima washauriwe na lazima waweze kutoa au kuzuia kibali chao cha awali kuhusiana na miradi yoyote ya uhifadhi kwenye ardhi yao, ikithibitisha tena kwamba uhifadhi hauwezi kutumika kuhalalisha upokonyaji kwa wenyeji. Kwa kuzingatia kuenea kwa miundo ya uhifadhi wa ngome kote barani Afrika, ambapo uhamishaji unaohusiana na uhifadhi unasalia kuwa tishio kubwa kwa maeneo ya kiasili, uamuzi wa Mahakama una athari kubwa. Inatakiwa, mashirika ya uhifadhi na wafadhili kuondoa mbinu gandamizi na za kulazimisha uhifadhi ambazo zimekuwa na matokeo ya maafa kwa watu wa kiasili barani Afrika. Mifano ya hivi karibuni ya watu wa kiasili wanaopigania kutetea haki zao za ardhi katika muktadha wa miradi ya uhifadhi ni pamoja na Wabatwa wa Kahuzi Biega katika Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Benet wa Mlima Elgon kule Uganda, Ogiek wa Mlima Elgon na Sengwer nchini Kenya, na Wamasai nchini Tanzania. Kwa mantiki hii, maamuzi ya fidia yanaweka wazi kwamba ardhi zilizoidhinishwa kutoka kwa watu wa kiasili kwa jina la uhifadhi lazima zirudishwe, haki za msingi za watu wa kiasili za umiliki lazima zitambuliwe kisheria, na kulindwa na kutunzwa kwa haki yao ya kuwa watoa maamuzi wa mwisho kuhusu kile kinachofanyika katika ardhi yao.

Marejeleo

1 *African Commission on Human and Peoples' Rights v Kenya,* Application 006/2012, Judgment of African Court of Human and Peoples' Rights, 26 Mei 2017 (Hukumu ya Ogiek), https://www.african- court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/5f5/5fe/9a9/5f55fe9a96676974302132.pdf
2 *African Commission on Human and Peoples' Rights v Kenya,* Application 006/2012, Judgment of African Court of Human and Peoples' Rights, 23 Mei 2022 (Hukumu ya Fidia ya Ogiek), https://www.african- court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/62b/aba/fd8/62babafd8d467689318212.pdf
3 Mahakama hutumia nambari hii ya takriban kwa madhumuni ya kutoa uamuzi, ambayo inaambatana na takwimu za hivi karibuni za sensa. Ona, kwa mfano, Hukumu ya Fidia ya Ogiek, para 76.
4 CEMIRIDE, Minority Rights Group International & Ogiek Peoples Development Program (On Behalf of the Ogiek Community) v Republic of Kenya, Communication 381/09.
5 CEMIRIDE na OPDP ni mashirika yasio ya serikali (NGO) yaliyosajiliwa Kenya; OPDP inafanya kazimahususi kukuza na kulinda utamaduni, ardhi, lugha, mazingara na haki za kibinadamu ya Ogiek.
6 Hukumu ya Ogiek, para 227.
7 Hukumu ya Ogiek ya Fidia paras 19-20.
8 Ona MRG, 'Kenya flouts African Court judgment, continues to evict Ogiek in the midst of COVID-19 pandemic,' 2020, https://minority rights.org/2020/07/17ogiek-evictions/
9 Hukumu ya Ogiek ya Fidia, paras 95-101.
10 Ibid., paras 47-51.
11 Ibid., para 48.
12 Ibid., paras 49-50.
13 Ibid., paras 78-81.
14 Ibid., paras 134-6.
15 Ibid., para 136.
16 Ibid., paras 22 (vii).
17 Ibid., paras 118-19.
18 Ibid., para127.
19 Ibid., para130.
20 Ibid., paras 151-2.
21 Ibid., para 24.
22 Ibid., para 25.
23 Ibid., para 28.
24 Ibid., para 33.
25 Ibid., paras 103-6.
26 Ibid., para 23.
27 Ibid., para 52.
28 Ibid., para 53.
29 Ibid., para 82.
30 Ibid., paras 83, 84.
31 Ibid., para 23.
32 Ibid., para 26.
33 Ibid., para 27.
34 Ibid., para 26.
35 Ibid., paras 30, 31.
36 Ibid., para32.
37 Ibid., para 35.
38 Ibid., paras 36,45.
39 Ibid., para 59.
40 Ibid., para 60.
41 Ibid..
42 Ibid., para 63.
43 Ibid., para 65.
44 Ibid., para 66.
45 Ibid., para 66.
46 Ibid., para 67.
47 Ibid., para 75.
48 Ibid., para 76.
49 Ibid., para 77.
50 Ibid., paras 85, 86.
51 Ibid., para 89.
52 Ibid., para 90.
53 Ibid., para 93.
54 Ibid., paras 112, 113.
55 Ibid., para 115.
56 Ibid., para 107.
57 Ibid., paras 109,110.
58 Ibid., para 111.
59 Ibid., para 110.
60 Ibid., para 114 (msisitizo umeongezwa).
61 Ibid., para 116.
62 Ibid., para117.
63 Ibid., paras 122, 126.
64 Ibid., para124.
65 Ibid, para 126.
66 Ibid., paras 129, 133.
67 Ibid., para 139.
68 Ibid., paras 140, 141.
69 Ibid., para 142.
70 Ibid., para 144.
71 Ibid., para 145.
72 Ibid., para 148.
73 Ibid., para 150.
74 Ibid., para 154 (msisitizo umeongezwa).
75 Ibid., para 155.
76 Ibid., paras 155-6.
77 Ibid., para 156.
78 Ibid., para 160 (xiii).
79 Ibid., paras 160 (xv-xvi).
80 Ibid., para 160 (xiv).
81 Hukumu ya Ogiek ya Fidia, paras 142, 145.

tunafanya kazi kulinda haki za walio wachache na watu wa kiasili

minority rights group international

Fidia Hatimaye: Haki ya Ardhi kwa Ogiek wa Kenya

Ogiek wa Msitu wa Mau nchini Kenya ni miongoni mwa wakazi wa mwisho wa misitu waliosalia Barani Afrika na wameishi huko tangu zamani. Kwao, Msitu wa Mau ni nyumbani, shule, utambulisho wa kitamaduni na njia ya maisha ambayo huipa jamii hisia muhimu za fahari na hatima. Kwa hakika, neno `Ogiek' kihalisi linamaanisha `mtunzaji wa mimea na wanyama wote wa porini'.

Kwa miongo kadhaa, hata hivyo, Ogiek wamekuwa wakifukuzwa kiholela kutoka kwa ardhi ya mababu zao bila mashauriano au fidia, kwanza na mamlaka za kikoloni na baadaye na serikali ya Kenya. Ogiek wamenyimwa haki za kumiliki ardhi zao za kitamaduni tangu jadi. Pia haki hizi zimepuuzwa hususan ambapo serikali imegawa ardhi kwa watu wengine, ikiwa ni pamoja na washirika wa kisiasa na kuruhusu ukataji mkubwa wa miti kwa sababu za kibiashara bila kushirikisha jamii ya Ogiek na bila manufaa yoyote kwa Ogiek. Kilele cha vitendo hivi vyote kumesababishia jamii ya ogiek kuzuiwa kutekeleza mtindo wao wa maisha wa kitamaduni wa uwindaji-ukusanyajii, na hivyo kutishia uwepo wao.

Mnamo tarehe 26 Mei 2017, katika uamuzi wa kihistoria, Mahakama ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu ilitambua haki ya watu wa Ogiek kwenye ardhi ya mababu zao katika Msitu wa Mau. Mahakama hii ilikariri kwamba kulikuwa na ukiukaji wa msururu wa haki za binadamu zinazohusiana hususan kwa kushindwa kwa Kenya kutetea na kulinda haki ya jamii ya Ogiek kumiliki ardhi. Miaka mitano baadaye, tarehe 23 Juni 2022, Mahakama ilitoa hukumu nyingine iliyounga mkono watu wa Ogiek, ikieleza fidia inayodaiwa kutokana na ukiukaji huo uliowekwa katika uamuzi stahilivu. Maamuzi kuhusu fidia yanawakilisha ushindi uliopatikana kutokana na jitihada na bidii na uliosubiriwa kwa muda mrefu kwa jamii ya Ogiek baada ya miongo kadhaa ya kunyang'anywa, kutotambuliwa na kutengwa. Zaidi, maamuzi hayo ni muhimu kwa sababu yanafafanua upeo wa wajibu wa serikali katika kutetea haki za ardhi za watu wa kiasili na yanawakilisha mwanga wa matumaini kwa watu wengine wa kiasili kote barani Afrika.

Minority Rights Group International 54 Commercial Street, London E1 6LT, United Kingdom
Tel +44 (0)20 7422 4200 **Fax** +44 (0)20 7422 4201 **Email** minority.rights@mrgmail.org
Website www.minorityrights.org

ISBN Print: 978-1-912938-84-1 Online 978-1-912938-83-4.

Tembelea tovuti www.minorityrights.org kwa maudhui ya multimedia kuhusu walio wachache na watu wa kiasili duniani kote.